

GERFLINT

ISSN 1961-9472

ISSN en ligne 2257-8404

Chateaubriand'ın *Les Mémoires d'Outre-Tombe* eserine anlambilimsel bir bakışı¹

Nurten Sarıca

Université Pamukkale, Denizli, Turquie
nsarica@pau.edu.tr

Reçu le 04-04-2019 / Évalué le 01-10-2019 / Accepté le 03-10-2019

Regard sémantique sur *Les Mémoires d'Outre-Tombe* de Chateaubriand

Résumé

François René de Chateaubriand a mis trente ans pour composer “Les Mémoires d'Outre-Tombe”, œuvre autobiographique publiée après sa mort. Il a obtenu une grande célébrité grâce à cette œuvre lue dans les salons mondains de son époque. Cette recherche se propose d'étudier une partie intitulée « Amour et Vieillesse » de l'œuvre en question. Il s'agit d'étudier ce texte dans le cadre de la théorie de la sémantique interprétative de François Rastier, représentant européen de la sémantique à la suite des précurseurs comme Bréal, Saussure, Greimas et Pottier. Cet article s'attache enfin à montrer les isotopies sémantiques du corpus afin de voir quel effet l'auteur créera sur le lecteur et à montrer la cohérence textuelle construite selon le champ sémantique.

Mots-clés : Chateaubriand, sémantique, sémantique interprétative

Chateaubriand'ın *Mémoires d'Outre-Tombe* eserine anlambilimsel bir bakış

Özet

Ünlü Fransız yazar François René de Chateaubriand'ın özyaşamöyküsel eseri “Les Mémoires d'outre tombe” yaklaşık 30 yıllık bir yazım aşamasından sonra tamamlanmış ve ölümünden sonra yayımlanmış bir eserdir. Mme Récamier'nin evinde okunduğunda büyük bir ilgiyle karşılanmış ve yankı uyandırmıştır. Bu çalışma sadece eserin sonunda yer alan “Amour et Vieillesse” başlıklı denemenin, anlambilimin Bréal, Saussure, Greimas ve Pottier gibi öncülerinin ardından bu alanın son dönem Avrupa temsilcilerinden olan François Rastier'nin 1987'de ilk kez ortaya koyduğu ve günümüze kadar devam eden “La sémantique interprétative - yorumsal anlabilim” kuramı çerçevesinde incelenmesi söz konusudur. Bu bağlamda kavram alanları ve sözcüklerin farklı anlam değerleri ele alınarak metin bağlamında yazarın okurda yaratmak istediği etki ve çıkarılması olası farklı anlamlar incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Chateaubriand, anlabilim, yorumsal anlabilim

Semantic view on Chateaubriand's *Mémoires d'Outre-Tombe*

Abstract

The autobiographical work of François René de Chateaubriand, “The Memoirs of Beyond the Tomb”, was written for thirty years and published after his death. e got a big celebrity thanks to this work read in the mundane salons of his time. This research proposes to study a part entitled “Love and Oldness” of the work in question. It is a question of studying this text within the frame of the theory of the interpretative semantics of François Rastier, European representative of the semantics following the precursors as Bréal, Saussure, Greimas and Pottier. Finally, this article aims to show the semantic isotopies of the corpus in order to see what effect the author will create on the reader and to show the textual coherence constructed according to the semantic field.

Keywords: Chateaubriand, semantics, interpretative semantic

Giriş

Fransızcada “bellek” karşılığı olan sözcük “la mémoire” Yunanca “mneme” sözcüğünden gelir ve tıpkı Fransızcada olduğu gibi anı anlamında da kullanılır. Aynı sözcükten türeyen “mémoriser, mémorisation” sözcükleri bellemek, hafızaya almak, ezberlemek anlamında kullanılan sözcüklerdir. Dolayısıyla “anı” sözcüğü, geçmişte yaşanmış çeşitli olaylardan belleğin sakladığı iz (Büyük Türkçe Sözlük) olarak tanımlanırken, bu iki sözcük arasındaki sıkı ilişkiyi de görmüş oluyoruz. Bellek anıların saklandığı/ korunduğu yer, aynı zamanda anımsama işleminin de merkezi olarak ortaya çıkmaktadır. Sayın 2006’da “Antik Çağda bellek denince ağırlıklı olarak gözün belleği ve bu bellek aracılığıyla anımsanan ve canlanan imgeler akla gelmekteydi” der ve şöyle devam eder: “ Bir bakıma anımsama eylemi de geçmişte yaşananların bellek aracılığıyla yeniden göz önüne getirilmesi demek oluyordu.” (Sayın, 2006: 37). Her ne kadar görsel bellek temel alınsa da zaman içerisinde farklı duyuların da belleği olduğu, anımsama eyleminde bunların da etkili olduğu yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur.

Farklı anlam ve işlevleriyle birlikte “bellek” kavramı edebiyatın birçok türünde kendini göstermiş ve her zaman önemli bir yer tutmuştur. Örneğin Fransız Edebiyatında Baudelaire’in şiirlerinde, özellikle Correspondances adlı şiirde, synesthésie yani duyuların birlikteliği ve duyular aracılığıyla doğanın keşfi söz konusudur. Lamartin Göl (Le Lac) şiirinde doğadan hareketle anılarını tazelemekte, geçmişini yeniden yaşamaktadır. Yine en önemli yazarlardan Proust gözün belleğiyle canlanan imgeleri yadsıamaz ancak yeterli de görmez (Sayın, 2006: 38). Görme duyusunu en akıllı, en keskin duyu olarak dile getirirken iştme, tad alma ve dokunma duyusunun

da önemli olduğunu dile getirir. Nehir romanı A La Recherche du Temps Perdu'nün neredeyse tüm kitaplarında, bütün bu duyuların etkisiyle oluşan, geçmişe dönüşler dikkat çeker. Bu konuda Demirkan 2003'te Proust'un okurunu sözcüklerin diliyle söylenenden çok duyuların özellikle de bakışların diliyle anlatılan ama söylenemeyene, yani non-verbal olana, yönlendirdiğini ve bu duyuların dilinin, sözcüklerin diliyle anlatılandan daha fazla şey anlattığını ifade eder (Demirkan, 2003: 61). Böylece kalpler maskesiz konuşabilirler. Sayın'ın ifadesiyle Proust'un "Geçmişin bekçileri" diye nitelendirdiği anılar sadece gözün belleğiyle değil beden belleğiyle bugüne taşınır.

1. Chateaubriand ve mezarın ötesinden anılar

Fransız Edebiyatının büyük isimlerinden, Romantizm akımının öncülerinden biri olan François René de Chateaubriand hem bir siyaset adamı hem de yazar olarak hafızalarda yerini almış, öncülerinden olduğu romantik akımla ardıllarına geniş bir kapı açmıştır. Kendi adını taşıyan romanı *René* bir bakıma romantizmin manifestosu gibi değerlendirilmiş, bu akımın temel izleklerinden biri olan tutkunun ve ben'in roman kahramanının şahsında somutlaşmış şekli olmuştur. Brunel ve Huisman'a göre Chateaubriand melankoli ve iç bunalımının ozanıdır ve kahramanı René "mal du siècle" yani yüzyılın hastalığının, bunalımının sözcüsüdür (Brunel et Husiman, 1969: 150). Chateaubriand'ın Fransız edebiyat tarihine bir anıt niteliğinde yerleşen eseri ise kendi yaşamını konu alan "Les Mémoires d'outre Tombe" yani Mezarın Ötesinden Anılar'dır. Yazarın tüm yaşamını en ince ayrıntılarıyla bulmanın mümkün olduğu bu başyapıtın yazılması 1803-1847 yılları arasında gerçekleşmiş 43 yılı aşkın bir sürede tamamlanmıştır. Zaten bir yıl sonra da yazar yaşamını yitirmiştir. Eserlerinin tümünde yazarın kendisini bulmak mümkündür: ya melankolik bir çocuk, bir siyasetçi ya acı çeken bir sürgün ya da ünlü bir yazar olarak karşımıza çıkan Chateaubriand, yaşamını eserlerinin ana malzemesi yapmıştır (Desaintghislain ve diğerleri, 2007: 284). Yazar yaşamının son yıllarında kitabını yazarken bazı bölümler adı belirtilmeden dönemin Edebiyat salonlarının ünlülerinden olan Mme. Recamier'nin salonunda okunur ve büyük ilgi görür. Arkadaşları bu durumu görünce yayınlanması konusunda Chateaubriand'a baskı yaparlar, çünkü karşılığında iyi bir ücret alacaktır. Zaten çok zor şartlarda yaşamını sürdürmektedir, yayıncının vereceği para onu uzun süre yokluktan kurtaracaktır. Ancak yazar bunu kabul etmez, kitabın adının gereğini yapacağını ve ancak öldükten sonra yayınlanmasına izin verebileceğini söyler. Ancak bu koşullarda yayınlanması konusunda ısrar eder. Böylece ölünceye kadar bir tek cümlesi bile yayınlanmaz.

Yaklaşık 1500 sayfalık bu eser, dört temel bölümden oluşmuştur. İlk bölüm 1768-1800 yıllarını, çocukluk ve sürgün dönemlerini anlatır, 1800-1814 yıllarını

anlatan ikinci bölüm yazarın edebiyat yaşamını kapsar, üçüncü bölüm 1814-1830 yıllarını anlatır ve yazarın siyasi yaşamını konu alır; 1830 ve sonrasını anlatan son bölüm ise farklı konuları ele alan yazılardan oluşur ve yazarın yaşamının son yıllarını anlatır. “Anılara Ek” başlığı altında yer alır bu son bölüm. Bu çalışmada inceleyeceğimiz bölüm de işte bu son bölümün en sonunda yer alan ve kitabın finalini (excipit) oluşturan “Amour et Vieillesse” başlıklı yazıdır.

2. Kuramsal çerçeve

“Mezarın Ötesinden Anılar” kitabının bitiş yazısı olan “ Amour et Vieillesse - Aşk ve Yaşlılık” başlıklı yazıya anlambilim çerçevesinde bir incelemeye girişmeden önce bu alanla ilgili genel bilgilere göz atmak uygun olacaktır. 19. Yüzyılda ortaya çıkan bu bilim dalı öncelikle Alman dilci Reising’in Latince üzerine yapmış olduğu çalışmalarında geniş yer bulmuş, ondan yaklaşık 70 yıl kadar sonra Fransız Michel Bréal ilk kez semantik (anlambilim) terimini kullanmaya başlamıştır (Aksan, 1998: 18-19). Dilbilimin kurucusu olarak bilinen İsviçreli bilim adamı Ferdinand de Saussure ortaya koyduğu gösterge kuramı sayesinde dil çalışmalarında yeni bir çığır açmış, birçok konunun incelenmesinde öncülük etmiştir. Dili bir göstergeler dizgesi olarak ele alan Saussure çoğunlukla dilin yapısı üzerinde durmuş, anlam konusu hep arka planda kalmıştır. Saussure’ün ardından Greimas, Lyons gibi dilbilimciler yapısalcılığı daha da ileri götürerek anlam araştırmalarına ağırlık vermişlerdir. Bu dönemde Amerika’da Chomsky’nin önemli çalışmalara imza attığı ve günümüzde daha da ileri gidilerek söyleyiş, sözcelem (énonciation) ve edimbilime (pragmatique) doğru önemli adımların atıldığı görülmektedir. Aksan’ın belirttiği gibi son yıllarda edimbilim, anlambilim çalışmalarında önemli bir ağırlık kazanmakta ayrıca metin dilbilimi, söz-eylem kuramı, göstergebilim, biçembilim ve yazın araştırmaları (Aksan, 1998: 19) - buna bir de söylem çözümlemeyi ekleyebiliriz- anlambilim incelemeleriyle birçok noktada kesişerek alanlararası çalışmaların yapılmasına da ortam sağlamakta, olanak tanımaktadır. Genel olarak anlambilim çalışmaları incelendiğinde iki temel tür gözlenmektedir. Sözcük ve tümce anlambilimi kendini göstermektedir. Ancak daha sonra; yapısal, yorumlayıcı, üretimsel, mantıksal anlambilim gibi türlerin de ortaya çıktığı görülmektedir. Bu türler içerisinde bizim çalışmamızın kuramsal çerçevesini oluşturacak olan çalışma, François Rastier’nin *Sémantique Interprétative* adlı kitabında ortaya koyduğu anlambilimsel inceleme yöntemidir.

Greimas ve Pottier’nin öğrencisi olan Rastier, Fransız dilbiliminde öncelikle Bréal ve Saussure’ün kuramları üzerinde çalışmış, daha sonra yine Hjelmslev, Coseriu ve öğrencisi olduğu Greimas ve Pottier’nin kuramlarını geliştirerek modern dilbilim alanına büyük yenilikler getirmiştir.

Rastier'nin kuramını oluşturan temel kavramlar üzerine geniş bir çalışma yapan Louis Hébert 2007'de Rastier'nin daha çok anlamın yorumu ve bilişsel boyutu üzerinde durduğunu belirtir. Rastier kuramının iki temel kavramı, anlambilim ve yerdeşlik kavramlarıdır. Bu iki temel kavram bir metnin anlamını ortaya çıkarmaya yarayan iki temel unsur olarak görülmektedir. Rastier'ye göre bir metnin dört anlambilimsel bileşeni vardır: izleksel (thématique) bileşen, eytişimsel (dialectique) bileşen, söyleşimsel (dialogique) bileşen ve yordamsal (tactique) bileşen. Bütün bu bileşenlerin bir araya gelerek oluşturduğu bütün metnin anlamsal yapısını ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada Rastier kuramının temel noktalarından biri olan isotopie yani yerdeşlik üzerinde durulacaktır. Örneklem olarak seçilen metin *Mezarın Ötesinden Anılar* yapıtının son sayfalarında yer alan, *Amour et Vieillesse* başlıklı metindir. İstotopi yani yerdeşlik sözcüğü en geniş anlamıyla “bir metinde herhangi bir dil ögesinin tekrarlanması” olarak tanımlanmaktadır. Bu dil ögesi ses birim, anlambilim, sözlük birim hatta cümle olabilir. Bu tür tekrarlardan da farklı türlerde yerdeşlikler ortaya çıkar; sesbilimsel yerdeşlik, anlambilimsel yerdeşlik vb. Bu çalışmada metnin anlambilimsel yerdeşliği üzerinde inceleme yapılacaktır.

Anlam izotopisi veya anlam yerdeşliği terimi ilk kez Greimas tarafından *Sémantique Structurale* adlı eserinde kullanılmıştır (Belghanem, 2014 : 2). Anlam yerdeşliği, metnin tamamına bütünlük kazandıran anlam olgusudur. Bu bakımdan sözlüksel alan ve anlam alanı kavramlarıyla da benzerlik gösterir. Ancak anlamsal yerdeşlik sözkonusu olduğunda, okuru metnin anlam bütünlüğüne götüren yol sözlüksel alanda olduğu gibi doğrudan değil, izleği oluşturan dolaylı ve ikincil, yani yan anlamlardır. Bu nedenle mecaz, soyut anlamlar birer izotopi alanıdır. Rastier'ye göre izotopi, yani yerdeşlik, öncelikle bir tür tahmin etme işidir. (Rastier, 2009: 45) Okurun yorumlama gücü anlamsal yerdeşliği ortaya koymada belirleyicidir. Ancak okurun metnin tümüne ve metinle ilgili derinlemesine bir bilgisi olmadan yerdeşliği belirlemesi söz konusu değildir. Yerdeşliği tanımlarken aynı anlambilimciğin (sème) tekrarı olduğu belirtilmişti, buna göre tekrar edilen anlambilimcik özel veya genel özellik taşıyabilir. Anlambilimcikler kullanıldıkları yere göre özel anlambilimcik veya genel anlambilimcik diye iki kısma ayrılır. Bir anlambilimciğin özel yahut genel anlambilimcik olması, onun doğrudan kendi niteliği değildir, bu göreceli bir belirlemedir, bunu tayin eden kelimeler arasında kurulmuş olan ilişkidir. Genel anlambilimcik tekrarıyla oluşan yerdeşlikler de üç bölüme ayrılırlar. Bunlar

1. Alt genel yerdeşlikler (isotopie microgénérique)
2. Orta genel yerdeşlikler (isotopie mesogénérique)
3. Üst genel yerdeşlikler (isotopie macrogénérique)

Bu üç sınıflandırma sonucu ortaya üç anlam sınıfı çıkar, alt anlam (taxème), orta anlam (domain) ve üst anlam (dimension). Bu üç yerdeşlik ile ilgili Rastier'nin 2009'da verdiği örnekleri aktaran Belghanem 2014'te de yer alan örnekleri incelemek açıklayıcı olacaktır. Biftek, kanlı, az pişmiş, çok pişmiş anlambirimciklerin alt anlam birimciği (taxème) pişme derecesidir. Ve bu üç birimcik aslında aynı anlamı yaratır. "Amiral Nelson yelkenlerin toplanmasını emretti" tümcesinde amiral, yelken ve toplamak anlambirimcikleri denizcilik anlam alanıyla ilgilidir ve orta genel yerdeşliği oluşturur. "Böcekçil bir hayvan olan kirpi oklu kirpiyle aynı familyaya ait değildir" tümcesinde de kirpi, oklu kirpi, böcekçil ve familya gibi anlambirimcikler "canlı" üst genel anlam birimciğinde birleşirler. (Rastier, 2009: 197)

3. İnceleme

Eseri oluşturan on dört kitabın ilkinin giriş bölümünde 1811 yılında yerleştiği yeri şu cümlelerle anlatır yazar :

"Les arbres que j'y ai plantés prospèrent, ils sont encore si petits que je leur donne de l'ombre quand je me place entre eux et le soleil. Un jour, en me rendant cette ombre, ils protégeront mes vieux ans comme j'ai protégé leur jeunesse." (Oraya diktiğim ağaçlar geliyiyorlar, henüz o kadar küçükler ki güneşle onlar arasına girdiğimde ben onlara gölge ediyorum. Bir gün gelecek ve onlar bana gölge ederek, benim onları gençken koruduğum gibi onlar da beni yaşlılığında koruyacaklar).

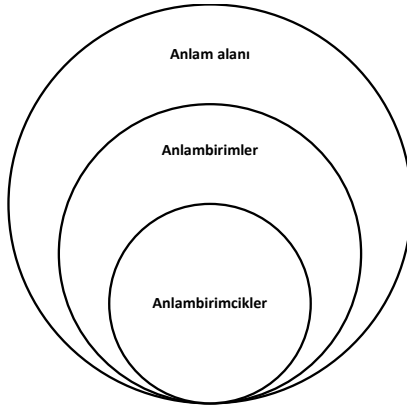
Yazar, daha kitabın başında yaşlılık izleğine dikkat çeker. *Mezarın* Ötesinden *Anılar*'ın sonuç bölümünü ve bu çalışmanın örneklemini oluşturan metnin başlığı da *Amour et Vieillesse* yani Aşk ve Yaşlılık'tır. Böylece yazar daha ilk etapta okura metnin izleğinin ne olduğunu açık ve net bir şekilde vermektedir.

Metnin ilk cümlesi genel bir yargı cümlesidir. Présentatif (tanıtma) cümlesiyle başlar yazar, sanki devam edecekmiş gibi sert bir söylem sezilse de cümle kısa kesilir. Ardından *elle* = O adıyla okurun bilmediği o meçhul sevgiliyi anlatmaya başlar ve yazarın biçemi yumuşak bir hal alır. Genel geçer katı tanımlamanın ötesinde bilinmeyen sevgilinin özelliklerini adeta kendinden geçercesine hayranlıkla anlatır. İlk cümlede bir kadının çiçek gibi açıldığı, ışıldadığı bir dönemin varlığından, bir aşk çağından bahseder. Her kadında ortak bir özellik olarak bunu ifade eder yazar. Sonrasında bilinmeyen sevgiliye ait özellikler dile getirilir ve bu sefer bunlar sadece ona özgüdür. Örneğin : "avoir l'air de la mélodie elle-même" yani sevgili melodinin kendisidir ; *cette voix qui me rend fou, qui fait mal* = beni deli eden bana acı veren bu ses. Yazara göre sevgili ezgi gibi insanı kendinden geçiren bir özelliğe sahiptir. Sevgiliyi duyularla hissedilebilir kılar bu ifadelerle, onu sesle özdeşleştirir.

Böyle bir betimsel girişin ardından adeta bir monolog okur gibi olunur. Çünkü her paragraf yeni bir soruyla başlar. Sorular ya meçhul sevgiliye sorulur veya yazar kendi kendine sorar ve elbette cevaplayan da yine kendisidir. Kimi zaman kendisini sevgilinin yerine koyarak cevap verir sorulara, kimi zaman da kendisi doğrudan cevaplar. Kendi kanısını, sanısını gâh sevgiliye gâh onu sevebilecek başka insanlara atfeder. Onların rolünü üstlenir. Bir anda birden çok konuşan özneyle karşı karşıyaymış gibi bir hisse bürünür okur.

Zamanın geçmiş olmasından ve artık yaşlı bir adam olmaktan duyduğu üzüntüyle bir daha geri dönemeyeceği gençliğe olan özlemini adeta haykırır. Bilinmeyen sevgilinin gençliği ona kendi yaşlılığını hatırlatır. Yaşamının son çağını yaşarken bir daha gençliğine dönemeyeceğini, geçen her anın onu biraz daha yaşlandıracağını bilir ancak buna rağmen aşk karşısında ve de geçen zaman karşısındaki çaresizliğini, sevgiliye ulaşamamanın, ulaşsa bile onu mutlu edemeyeceğinin ıstırabını cümlelerine aktarır metin boyunca.

Metnin anlamsal yapısını, anlamsal bütünlüğünü oluşturan birimler anlam birimlerdir. Anlam birimler kendilerini oluşturan anlambirimciklerden oluşurlar. Metnin tutarlılığı da bu birimciklerin tekrarıyla sağlanır. Aşağıdaki grafik bu yapıyı daha somut görmeyi sağlayacaktır.

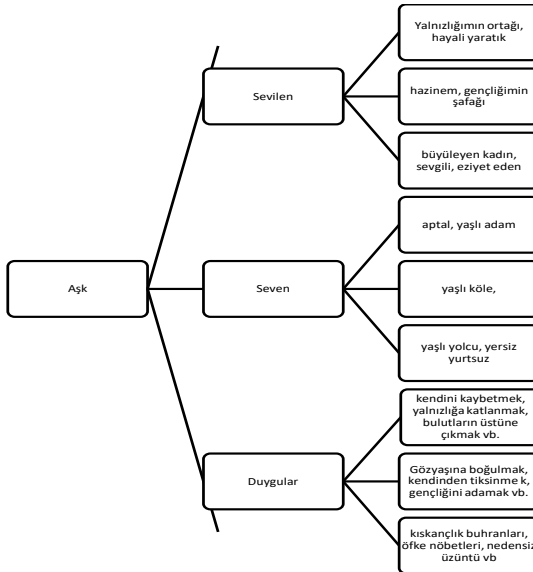
Metni oluşturan izlekler aşk ve yaşlılık olmakla birlikte, bu izlekleri anlamca birbirine bağlayan ortak anlambirimcik (sème) zaman anlam birimciğidir ve anlamsal yerdeşliği oluşturur. Yaş, dönem, çağ sözcükleri ise anlambirimcik demeti (sémème) olarak karşımıza çıkar ve anlamsal yerdeşliği güçlendiren anlam alanlarını oluştururlar. Aşk izleği, seven (yazar), sevilen (bilinmeyen kadın, une inconnue) ve duygular dan (sentiments) oluşan bir kavram alanından oluşur. Bu kavramların her biri farklı anlam birimlerle ifade edilir.

Sevilen: *elle* (o), *tu* (sen), *inconnue* (meçhul), *compagne de la solitude* (yanlızlığı paylaşan), *femme* (kadın), *jeune femme* (genç kadın), *idole* (ilah), *objet charmant* (büyüleyen kadın), *bien-aimée* (sevgili), *jeune grace* (genç hediye), *trésor* (hazine), *génie qui m'a tourmenté* (eziyet eden bir cin), *fleur charmante* (büyüleyen çiçek), *compagne* (eş), *chimère* (hayal), *créature imaginaire* (hayali yaratık), *enchanteresse* (büyücü, büyüleyen), *l'aurore de ma jeunesse* (gençliğimin şafağı)

Seven: *je* (ben), *insensé* (aptal), *un vieil esclave* (bir yaşlı köle), *vieux voyageur* (bir yaşlı yolcu), *vieux homme* (yaşlı adam), *un vieux René* (bir yaşlı René), *vieux voyageur sans asile* (yersiz yurtsuz yaşlı bir yolcu).

Duygular: *avoir l'air de la mélodie elle-même* (ezginin ta kendisi olmak), *penser à elle* (onu düşünmek), *supporter la solitude* (yalnızlığa katlanmak), *les fureurs de la jalousie* (kıskançlık buhranları), *la tristesse sans cause* (nedensiz üzüntü), *les caprices d'une nature malheureuse* (mutsuz birinin geçici hevesleri), *se déplaier* (kendinden tiksirmek), *déplaier aux autres* (başkalarını tiksindirmek), *avoir abusé de l'état de délire* (çılgınlık anından yararlanma), *cacher sa douleur ridicule* (gülünç ıstırabını saklamak), *dévorer des larmes* (gözyaşlarına boğulmak), *succomber d'amour et de mélancolie* (aşk ve kederden ölmek), *vaincre la tentation de volupté* (tutkusuna, duygusallığına hâkim olmak), *livrer sa jeunesse à qqn* (gençliğini birine adamak), *monter sur le nuage* (bulutların üstüne çıkmak), *une confusionne effroyable* (korkunç bir kargaşa), *la vieillesse enlaidit* (yaşlılık çirkinleştirir), *essuyer les larmes* (göz yaşlarını silmek), *inquiétudes insurmontables* (başedilemez kaygılar), *se tuer soi-même* (intihar etmek), *se croire coupable* (kendini suçlu hissetmek).

Aşağıdaki grafik bu anlam yapılanmasını göstermektedir:

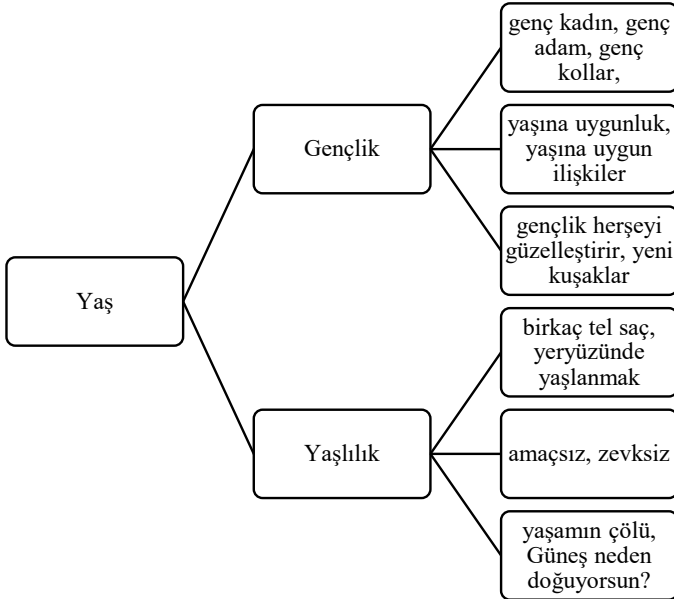

İkinci izlek olan *yaşlılığın* karşıtlık bakımından anlamını tamamlayan birimcik *gençlik*'tir. Allotopi zıt yerdeşlik olarak tanımlayabiliriz bu birimciği. Buradan hareketle *âge* =yaş anlam biriminin anlam alanını oluşturan *gençlik* ve *yaşlılık* kavramlarının anlambirimciklerini şöyle gözlemliyoruz örnek metinde:

Gençlik: *jeunesse* (gençlik), *jeune femme* (genç kadın), *jeune homme* (genç adam), *jeunes bras* (genç kollar), *harmonies de l'âge* (yaşın ahengi), *ces rapports d'âge* (yaş ilişkileri), *la jeunesse embellit tout* (gençlik her şeyi güzelleştirir), *la jeunesse enlève les pleurs* (gözyaşlarını dindirir), *anciennes souffrances* (eski dertler), *l'origine de mon supplice* (ıstırabımın kaynağı), *génération nouvelle* (genç kuşak).

Yaşlılık: *la vieillesse enlaidit tout* (yaşlılık her şeyi çirkinleştirir), *quelques rares cheveux sur la tête chauve d'un homme* (kel bir adamın kafasındaki birkaç tel beyaz saç), *vieilli sur la terre* (dünyada yaşlanmış), *la jeunesse est un insulte à mes cheveux* (gençlik benim yaşlılığıma bir hakarettir), *je vois paraître le crépuscule de la natte de ma couche* (yatağımın hasırından tan yerinin ağardığını görüyorum, kalkacak gücü olmamak), *sans but sans plaisir* (amaçsız zevksiz ...), *soleil pourquoi te lève-tu?* (güneş neden doğarsın), *le désert de ma vie* (hayatımın çölü), *vieux voyageur, vieil esclave*.

Aşağıdaki grafik *yaş* anlamalanı ve birimlerini göstermektedir:

4. Anlamsal yerdeşlik

Hem aşk hem de yaşlılık izlekleri bazı anlam birimleriyle doğrudan betimlenir, bazıları ise dolaylı olarak anlatılırlar bu izlekleri. İşte ilk gruba girenler anlam alanı veya kavram alanını oluştururken dolaylı, soyut ve metaforik anlatımın göndergesi olan anlambirimcik anlamsal yerdeşliği oluşturur. Şimdi bunu gösteren örnekleri inceleyelim:

1. *Elle n'avait pas l'air d'être mise en mouvement par les sons, mais elle avait l'air de la mélodie elle-même rendue visible et accomplissant ses propres lois.* (Seslerin onun üzerinde etkisi yoktu, ama ezgiyi görünür kılan ve kendi kurallarıyla onu icra eden bir tavrı vardı.)

Bu ifadede ses duyusu ön plana çıkarılarak, sevgiliye atfedilen belirleyici bir özellik olarak tanımlanır. Sesin onu etkilememesi, zaten sevgilinin kendisinin ses kadar narin ve nazik olduğunu akla getirir. Ezgi sevgiliyle özdeşleşir. Ezgi demek sevgili demektir. *Sevgili* anlam birimciği alt genel yerdeşliği (isotopie microgénérique) oluşturur.

2. *Alors tous les tourments de l'enfer entreraient dans mon âme et je ne pourrais les apaiser que par des crimes.* (O zaman cehennem bütünü azapları ruhumu ele geçirirdi ve ancak işleyeceğim suçlarla bu acıları dindirebilirdim.)

Sevgilisinin, yazarın kendisinden daha genç biriyle olma olasılığını düşününce yazar tarafından hissedilen duyguyu ifade eder bu cümle. *Cehennem, azap, ruh, suç* gibi anlam birimler üzüntü ve öfke anlambirimciklerini içerirler. Bunlar alt genel anlam yerdeşliği (isotopie microgénérique) olarak nitelendirilebilir. Bu öfkeyi ortaya çıkaran *yaşlılık* anlam birimciği ise üst genel anlam yerdeşliği olarak tanımlanabilir.

3. *Si tu étais à moi, pour te quitter il me faudrait ta mort ou la mienne. Je te pardonnerais ton bonheur avec un ange. Avec un homme, jamais.* (Eğer benim olsaydın, seni bırakmam için ya benim ya da senin ölmen gerekirdi. Senin bir melekle mutlu olmanı affedebilirdim. Bir erkekle mutluluğunu asla.)

Bu örnekteki anlatımda yazar ileri yaşına rağmen sevmekten vazgeçmemekle beraber, bunun ancak ölürse mümkün olacağını dile getirmektedir. Bir yandan da yaşadığı sürece sevgilisine bir başkasıyla mutlu olma şansı tanımamaktadır. Bu dünyada ya kendisiyle mutlu olur veya ölür, kendisi dışında ancak insanüstü bir varlık onu mutlu edebilir, yani bir melek. Buradaki anlambirimcik *bencilliktir*. Mutluluk ya onunladır veya mutluluk yoktur.

4. *Sais-tu qu'il y a tel sourire de toi qui me montrerait la profondeur de mes maux comme le rayon de soleil qui éclaire un abîme?* (Biliyor musun öyle bir gülüşün var ki tıpkı uçurumun derinliklerini aydınlatan güneş ışığı gibi benim içimdeki kötülüklerin derinliğini bana gösteriyor.)

Bu anlatımda *gülüş, gün ışığı, aydınlatmak* gibi anlam birimler *gençlik* anlam birimciğine gönderme yapar ve alt genel yerdeşliği (isotopie microgénérique) oluşturur. Yazar sevdiğinin gençliğinin onun kendi gençliğinde yaptığı hataları hatırlattığı ve bu nedenle üzüntü duyduğunu belirtmektedir.

5. *Et pourtant, quand tu penchas ta tête charmante sur mon épaule, quand des paroles enivrantes sortirent de ta bouche, quand je te vis prête à m'entourer de tes charmes comme d'une guirlande de fleurs, il me fallut tout l'orgueil de mes années pour vaincre la tentation de volupté dont tu me vis rougir.* (Yine de sen güzel başını omzuma koyduğunda, ağzından baş döndürücü sözler çıktığında, tıpkı çiçekten bir hale gibi güzelliklerinle beni sarmaya hazır olduğunu gördüğümde, yüzümü kızartan tutkuyu yenmek için yıllardır biriktirdiğim gururla davranmam gerekti.)

Bilinmeyen sevgiliyle birlikte olduğu anın hayalini anlattığı bu kesitte yazarın kullandığı sözcüklerin oluşturduğu sözcüksel alanın göndergesi *amour* yani *aşk*'tır. Anlatımın sonunda ise *tutku, yenmek, yüzü kızarmak* ve *gurur* anlam birimlerinin ortak anlam yerdeşliğini oluşturan anlambirimcik *regret* yani *pişmanlık*'tır. İlk yerdeşlik -aşk- üst genel yerdeşliği oluştururken, ikincisi -pişmanlık- alt genel yerdeşlik olarak değerlendirilebilir.

6. *Je voudrais dévorer celui qui posséderait ce trésor. Mais fuis environnée de mes désirs, de ma jalousie, de [] et laisse-moi me débattre avec l'horreur de mes années et le chaos de ma nature où le ciel et l'enfer, la haine et l'amour, l'indifférence et la passion se mêlent dans une confusion effroyable.* (Bu hazineye sahip olacak her kimse onu mahvetmek isterdim. Benim tutkularıma ve kıskançlığıma bürünüp çek git [] ve bırak ben geçen yıllarımın korkusuyla cennet ve cehennem, nefret ve sevginin, umarsızlık ve tutkunun korkunç girdabı içinde bedenimin sarsılmasıyla mücadele edeyim.)

Bu örnekte de yazarın kendi çaresizliğiyle baş başa kalma isteminin dile getirildiğini gözlemliyoruz. Sürekli bir ikilem içinde olan yazar, bunu çözemediği için umutsuzdur ama mücadele etmeye de devam etmektedir. Bu kesitteki anlam yerdeşliğini oluşturan anlambirimcik *le désespoir* yani çaresizliktir.

7. *La jeunesse embellit tout jusqu'au malheur.* (Gençlik her şeyi güzelleştirir, mutsuzluğu bile)

Gençliğin her şeyi güzelleştirmesi ifadesinde yazarın geçmişine kendi gençliğine duyduğu özlem saklıdır. Bütün sözlüksel birimler özlem anlambirimciğinde birleşir ve üst genel yerdeşliği oluşturur.

8. *Mais la vieillesse enlaidit tout jusqu'au bonheur ; dans l'infortune c'est pire encore : quelques rares cheveux blancs sur la tête chauve d'un homme ne descendent point assez bas pour essuyer les larmes qui tombent de ses yeux.* (Oysa yaşlılık mutluluğu bile çirkinleştirir ; fakirlik çok daha kötü: yaşlı bir adamın kel kafasındaki birkaç beyaz tel gözlerinden düşen damlaları silecek kadar uzun olamaz.)

Bir önceki anlatımla tamamen karşıt düşüncelerin yer aldığı bu örnek cümlede yazar gençlik ve yaşlılığı karşılaştırır ve kendi durumunu dolaylı olarak dile getirir. Burada da hüzün anlambirimciği yerdeşliğinde geçen zamanın yaptığı olumsuz değişimlere dikkat çekilmiştir.

9. *Maintenant, quand je vois paraître le crépuscule et que, de la natte de ma couche, je promène mes regards sur les arbres de la forêt à travers ma fenêtre rustique, je me demande pourquoi le jour se lève pour moi, ce que j'ai à faire, quelle joie m'est possible, et je me vois errant seul de nouveau comme la journée précédente, gravissant les rochers sans but, sans plaisir, sans former un projet, sans avoir une seule pensée, ou bien assis dans une bruyère, regardant paître quelques moutons ou s'abattre quelques corbeaux sur une terre labourée.* (Şimdi hasır yatağımdan tan yerinin ilk ışıklarını gördüğümde kırlara açılan pencereden ormanın ağaçlarında göz gezdiriyorum. O zaman kendi kendime niçin gün doğuyor, yapacağım ne var, hangi mutluluk beni bekliyor diye soruyor ve sonra kendimi tıpkı bir önceki gün olduğu gibi tekrar sokaklarda aylak aylak gezerken, amaçsızca, zevk almadan, gelecekle ilgili hayal kurmadan, kafasında tek bir düşünce bile olmadan kayalıklara tırmanırken ya da bir fundalığa oturup birkaç koyunun otlamasına, birkaç karganın yeni sürülmüş tarlayı eşelemesine bakarken görüyorum.)

Yazarın yaşlılık karşısında duyduğu üzüntüyü sözcüklere döktüğü bu örnekte de ne yaparsa yapsın geçmişe gençliğine dönemeyecek olmanın ıstırabını hissediyoruz. Hiçbir şeyden zevk alamayan yazar, içindeki boşluğu anlatır. Burada kullanılan sözcüklerin oluşturduğu anlam yerdeşliği *douleur* yani *keder* anlambirimciğiyle somutlaşır.

10. *Soleil, pourquoi te lèves-tu ? [...]* (Güneş, sen neden doğuyorsun ?)

Bu tek cümle bile yazarın zamana karşı hem öfkesini hem de çaresizliğini anlatır. Yine gönderge olarak çaresizlik anlambirimciği üst anlam yerdeşliğini oluşturur.

11. *J'ai su ce que c'était que de vivre pour une seule idée et avec une seule idée, de s'isoler dans un sentiment, de perdre vue de l'univers et de mettre son existence entière dans un sourire, dans un mot, dans [un] regard...*

(Kendini bir duyguya hapsedmek, evreni unutmak, bütün varlığını bir gülüşe, bir sözcüğe, bir bakışa bağlamak gibi bir tek düşünce için ve bu tek düşünce ile yaşamının ne olduğunu öğrendim.)

Bu kesitte de yazarın aşkı tanımladığını gözlemliyoruz. Her şeyden soyutlanmak, sevilenin bir gülüşü, bir sözcüğü, bir bakışında kendi varlığını unutmak. Buradaki sözcüklerin çoğunluğu doğrudan aşkı akla getirmekte ve alt genel yerdeşlik aşk anlambirimciğinde oluşmaktadır.

12. *J'errai sur le globe, changeant de place sans changer d'être, cherchant toujours et ne trouvant rien.* (Varlığımı değiştirmeksizin hep yer değiştirerek, hep arayıp hiçbir şey bulmadan dünyayı dolaşım.)

İçindeki üzüntüyü atamayan yazar geçmişini de düşünerek sürekli yer değiştirdiğini, ama buna karşın kendisinin hiç değişmediğini, hep bir arayış içinde olmasına rağmen karşılığında hiçbir şey bulamadığını dile getirir. Bir hiçlik duygusuna kapılır ve bu anlambirimcik cümlelerin yerdeşliğini oluşturur : *vanité, hiçlik*.

13. *Et pourtant mes jours s'écoulaient et j'étais effrayé de leur vitesse, et je me disais : Dépêche-toi donc d'être heureux !* (Oysa günlerim geçiyordu ve o kadar hızlıydı ki geçişleri bu beni korkutuyordu. Kendime “ haydi mutlu olmak için acele etsene” diyordum.)

Bu örnek cümlede de yazarın zamanın hızlı bir şekilde geçmesi karşısındaki telaşını gözlemliyoruz. Kendi yaşamında evlenmiş ama nerdeyse evliliğinden hemen sonra eşini bırakıp orduya katılmıştır. Metnin önceki kısımlarında da gençliğinde kendi yarattığı hayali bir sevgiliden bahsetmiş, hiçbir gerçek aşkın onun yerini tutmadığını, onun yaşattığı mutluluğu yaşatamadığını dile getirmiştir. Bu kesitte artık zamanın geçtiğini ve mutlu olmak için fazla zamanının kalmadığını anlatarak, içinde bulunduğu panik ve telaşı ifade ediyor. Günlerin geçmesi, hızlı geçen zaman, acele etmek, mutluluk gibi birimlerin oluşturduğu anlam alanı bizi *telaş* anlambirimciğine götürmektedir.

14. *Le spectacle du bonheur des générations nouvelles qui s'élevaient autour de moi m'inspirait les transports de la plus noire jalousie ; si j'avais pu les anéantir, je l'aurais fait avec le plaisir de la vengeance et du désespoir.* (Etrafımı çevreleyen genç kuşağın mutlu görüntüsü beni kıskançlıktan deliye döndürüyordu. Eğer onları yok edebilseydim, bunu ancak intikam ve umutsuzluğun verdiği zevk için yapardım.)

Metnin son cümlesi olan bu alıntıda ise yazarın umutsuzluğunun en üst düzeyiyle karşılaşıyoruz. Kendisi yaşlı olduğu için yaşayamadığı mutluluğu başkalarının, özellikle de gençlerin yaşıyor olmasını kıskanmakta, buna karşı koyamamakta ama

mümkün olsa büyük bir zevkle bunu yapmaktan çekinmeyeceğini dile getirmektedir. Bu anlatımda yazarın bir tür tükenmişlik duygusuna kapıldığı ve zamanın geçmesine, gençlere, mutluluğa bütün bunların kendisinden çok uzak olmasına duyduğu öfkeye tanık oluyoruz. Dolayısıyla *colère* = öfke üst genel anlam yerdeşliği, *épuisement* = *tükenmişlik* ise alt genel anlam yerdeşliğini oluşturan anlambirimcikler olarak saptanmaktadır.

İncelenen kesitlerde saptanan anlam yerdeşliğini gösteren tablo aşağıda verilmiştir.

ANLAMSAL YERDEŞLİKLER	İZLEKLER			
	ZAMAN	AŞK	YAŞLILIK	GENÇLİK
Sevgili	-	+	-	+
Üzüntü	-	+	+	-
Öfke	+	+	+	-
Bencilik	-	+	+	-
Gençlik	+	+	-	+
Aşk	+	+	+	+
Pişmanlık	+	+	+	+
Özlem	+	+	-	+
Hüzün	+	+	+	-
Keder	-	+	+	-
Hiçlik	+	-	+	-
Telaş	+	-	+	-
Tükenmişlik	+	-	+	-

Sonuç

Yorumsal anlambilim çerçevesinde yaptığımız inceleme sonucunda, yazarın bilinmeyen bir sevgiliye olan duygularını daha çok *hüzün* ağırlıklı anlam bütünlüğü içerisinde aktardığı gözlenmektedir. Yaklaşık 30 yıllık bir yazma süreci sonunda ortaya çıkan bu eser, yazarın ne denli usta bir gözlemci olduğunun da bir göstergesidir. Olaylar ince ayrıntılarıyla açıklanmakla beraber, duygular da oldukça ince bir şekilde analiz edilmiştir. Yazarın sevgilisi için kullanmış olduğu sözcükler - inceleme metnimiz bağlamında değerlendirildiğinde - öylesine ustaca seçilmiştir ki, her bir sözcük ona olan hayranlığını, bağlılığını ve aşkını işaret etmektedir. Yaşlılığını zamanın acımasızlığına bağlayan yazar, yaşlılığına rağmen âşik olmasından dolayı

hep kendini suçladığı ; sevdiğinin genç biri ile mutlu olabileceği onu kıskançlık krizlerine soksa bile kesinlikle zarar vermeyi düşünmediği anlam alanını oluşturan birimlerden anlaşılmaktadır. Metnin genel izleği etrafında oluşan anlam alanı gençlik ve yaşlılık kavramları ile kendini göstermektedir. Bu alanı tamamlayan anlambilimcikler metnin anlam bütünlüğünün oluşmasını sağlamaktadırlar. İnceleme sonunda elde edilen bulgular ışığında anlamsal yerleşliği oluşturan anlambilimciklerin gerçekten de yazarın içinde bulunduğu ruh halini, yaşlılıktan dolayısıyla zamanın geçişinden duyduğu üzüntüyü, sevgiliye karşı hislerini belli edememenin hüznünü yansıttığı sonucuna varılmaktadır.

Kaynakça

- Aksan, D. 1998. *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara : Engin Yayınevi.
- Belghanem, A. 2014. « La sémantique interprétative », Volume XIX - n° 1, Coordonné par Régis Missire. [En ligne] : <http://www.revue-texto.net/index.php?id=3434> [Consulté le 20.07.2017]
- Brunel, P., Husiman, D. 1969. *Introduction à la littérature française*. Paris : Nathan.
- Demirkan, M. (dir).2003. *Regards Croisés Franco-Turcs Sur l'oeuvre de Proust*. İstanbul : Galatasaray Üniversitesi. Yayınları.
- Desaintghislain, C., Morisset, C. 2007. Lawoski, P.W., *Littérature, Français*. Paris : Nathan.
- Karakuş, M., Oralış, M. 2006. *Bellek, Mekan*, İmge, İstanbul: Multilingual.
- Rastier, F. 1987. *Sémantique Interprétative*. Paris : PUF.
- Sayın, Ş. 2006. Edebiyat ve Anımsama, in *Bellek, Mekan* İmge. İstanbul : Multilingual. s. 37-42.

Notes

1. Bu çalışma Pamukkale Üniversitesi BAP tarafından ADEP 2017, 2017KRM002-428 numaralı proje kapsamında desteklenmiştir.